

СТРАХУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

О.Р. Кривицька

Національний університет «Острозька академія», olha.kryvytska@oa.edu.ua

Ринкові умови господарювання характеризуються постійними змінами, коливаннями, що, в свою чергу, вимагає постійного пошуку раціональних та ефективних підходів для забезпечення стабільності діяльності суб'єктів господарювання. Це стосується як виробничої, так і соціальної сфери, оскільки остання є найбільш чутливою до будь-яких внутрішніх чи зовнішніх відхилень. Особливо актуальним на сьогоднішній день для України є питання формування систем пенсійного забезпечення, яке в розвинених країнах розпочато досить давно, однак на сучасному етапі пенсійні системи регулярно переглядаються, доповнюються й модернізуються відповідно до соціально-економічних умов. Економічна криза 2008–2009 років та її наслідки протягом останніх років лише утвердила для більшості країн світу необхідність запровадження недержавних систем пенсійного забезпечення. У багатьох з них почали розглядати впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення як необхідну складову державної пенсійної політики.

Пенсійні системи переважної більшості розвинених країн (США, Франція, Німеччина, Італія, Іспанія тощо) спираються на розподільні схеми, а пенсійні накопичення формуються населенням виключно в добровільному форматі.

У більшості європейських країн фінансування державних систем пенсійного забезпечення відокремлено від інших видів соціального забезпечення. Державні пенсії повністю фінансуються за рахунок загальних податкових надходжень тільки у Данії. У таких країнах, як Бельгія, Іспанія, Ірландія, Мальта, Норвегія, Португалія, Словенія та Велика Британія страховий тариф окрім внеску на пенсійне страхування включає також інші види соціального страхування. У Бельгії він охоплює також медичне страхування, страхування на випадок безробіття та допомоги сім'ям, Мальті – медичне страхування і всі види соціальних допомог, Португалії – допомоги у зв'язку з хворобою, профзахворюванням, безробіттям, вагітністю та пологами, Ірландії – усі соціальні допомоги, включаючи пенсії, Великій Британії – допомоги по безробіттю, вагітності та пологах і по опікуванню, Іспанії – допомоги у разі захворювання, вагітності та пологах, Словенії – медичне страхування [3, с.71].

Впровадження обов'язкових накопичувальних пенсійних схем відноситься до структурних реформ, і спрямоване на скорочення солідарної системи та передачу частини пенсійних внесків на обов'язкові індивідуальні накопичувальні рахунки (зазвичай під приватне управління). У європейських країнах такий підхід відрізняється від реформ, здійснених у деяких країнах Латинської Америки (наприклад, Чилі), де державні розподільні пенсійні системи були повністю заміщені приватними індивідуальними пенсійними рахунками. У країнах ЄС зусилля були спрямовані переважно на створення змішаних систем, згідно з якими майбутні пенсіонери отримуватимуть пенсію за двома каналами – приватним та суспільним. Такі реформи були ухвалені в Угорщині (1998 р.), Польщі (1999 р.), Болгарії (2000 р.), Латвії (2001 р.) та Естонії (2002 р.) [4].

Впровадження добровільного індивідуального пенсійного страхування, що також належить до структурних реформ, спрямоване на заохочення працівників брати більш активну участь у фінансуванні свого майбутнього перебування на пенсії, акумулюючи додаткові ресурси для пенсійних виплат. Досвід свідчить, що участь у добровільних схемах пенсійного забезпечення приваблює молодших за віком працівників і працівників з невеликими доходами.

Узагальнюючи досвід реформування приватних пенсійних схем, що охоплюють як обов'язкові, так і добровільні накопичувальні схеми, можна виділити чотири категорії країн залежно від того, як і якою мірою вони використовують приватні пенсійні системи (табл.) [5].

Таблиця – Використання приватних накопичувальних пенсійних схем при здійсненні пенсійної реформи у країнах ЄС

Практика використання	Країни
Приватне пенсійне страхування використовується обмежено і поширення його не планується, хоча є незначне зростання кількості учасників	Іспанія, Франція, Люксембург, Мальта
Пенсійна система складається з солідарної та накопичувальної складової, при постійному зростанні ролі приватних схем. Солідарна пенсійна схема надає захист пенсіонерів від бідності, але не забезпечує повну адекватність пенсії щодо заміщення доходу, тому поєднується з приватними накопичувальними схемами	Данія, Ірландія, Нідерланди, Швеція, Велика Британія
Відносно недавно окрім обов'язкової солідарної системи було впроваджено обов'язковий накопичувальний приватний рівень. Його фінансування відбувається за рахунок переміщення частини загальних пенсійних внесків із солідарної системи	Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина
Діє солідарна система пенсійного страхування, в якій розмір пенсії залежить від рівня заробітної плати, водночас розширюються існуючі або створюються нові накопичувальні приватні пенсійні схеми	Бельгія, Німеччина, Італія, Австрія

Концепція пенсійної реформи в Україні передбачає заміну однорівневої системи державного пенсійного страхування на багаторівневу, в якій реформована солідарна доповнюється двома рівнями накопичувальної системи: другим – обов'язковим та третім – добровільним. Добровільна система була започаткована Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057–IV. Що стосується накопичувальної системи пенсійного страхування – другого рівня пенсійної системи, – то її запуск пов'язаний з прийняттям окремого закону. Проект Закону України «Про запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» було прийнято у першому читанні ще у 2007 р.

В активну стадію реформування національної пенсійної системи вступило проголошенням Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та прийняттям Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи».

Проте, в Україні розраховувати на масштабну участь працюючих у системі недержавного пенсійного страхування не варто. За даними обстеження, проведеного у 2010 р. компанією JFK на замовлення USAID, понад третину населення вважають, що за гідний рівень життя на пенсії має відповідати держава, а на запитання «Що Ви робите особисто для забезпечення собі умов для гідного життя після виходу на пенсію?» (запитання не ставилося пенсіонерам) лише 18% відповіли, що отримують високу легальну зарплату, а 55% сказали, що не роблять нічого; 47% молодих людей віком 18–35 років навіть не замислюються про майбутню пенсію; 65% населення практично нічого не знають про II рівень пенсійної системи і 72% нічого не знають про недержавні пенсійні фонди [6].

Список використаних джерел:

1. Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.
2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057–IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
3. Пенсійна реформа в Україні : напрями реалізації [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.

4. Schneider, O. Reforming Pensions in Europe: Economic Fundamentals and Political Factors / Working Paper IES 2009/08. – Munich, Institute of Economic Studies, Charles University Prague, 2009. – 28 p.
5. Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions / DG for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. – 26 p.
6. Пенсійна реформа в Україні: дослідження суспільної думки 2010. – К. : Проект USAID «Розвиток ринків капіталу», 2010. – 22 с.